

LÜHIDALT

Imbi Paju. Kirjanduskliinik. Mida tähendab olla inimene. [Tallinn:] Kirjastus Gal-lus, 2023. 317 lk.

Imbi Paju varasematele teostele „Tõrjutud mälestused” (2007) ja „Soome lahe öed. Vaadates teiste valu” (sm k 2011, e k 2012) omaselt on „Kirjanduskliinikuski” keskmes kollektiivse ajaloo traumad ning repressiivse režiimi mõjud nii üksikisikule kui ka laiemalt inimkonnale. Nimelt traumat ajaränduriks nimetades (lk 61) on Paju veendunud, et eelmiste põlvkondade vaevaled läbielamised jätvavad rohkem või vähem tajutavaid jälgi järgnevatele põlvkondadele, eriti kui läbielamiste mõju kuidagi ei leevendata sõnastamise, mõtestamise ja jagamise kaudu („Kui me ei astu vahele, lii-

gub ta [trauma] nähtamatult uutesse põlvkondadesse”, lk 61). Kirjanduses just seda tehaksegi: kogemused kirjutatakse lahti ja sõnastatakse universaalsetena laiale lugejaskonnale, n-ö astutakse järjepidevalt ajaloo vahele. Uusimast kirjandusest käsitleb sügavuti neidsamu teemasid, mis on kõnekaimad Paju jaoks, näiteks Carolina Pihelga romaan „Vaadates ööd”, mis arvustaja Merlin Kirikali sõnul „vaeb [---], kuidas, kui üldse, tulla painava ajaloolise pagasiga toime isiklikus plaanis. Teisisõnu küsitakse, kuidas „elada, kui oled matnud kõik, mis sinus kõneleda suudab”” (siinses numbris lk 1128). Paju perspektiiv on sellest helgem ja optimistlikum, sest just vaikusse mattumisele seisab ta võimukalt ja valjusti vastu, tuues oma kirjatööga nähtavale mitmesuguseid traumast rääkimise viise, selleks et nende varal sisemiselt kasvada.

Kui „Tõrjutud mälestuste” lähteks oli Paju enda perekonda varjutanud kannatused, siis „Soome lahe õdede” alapeal-kirja põhimõttel jälgib „Kirjanduskliinik” samuti teiste valu. Täpsemalt seda, kuidas (ilu)kirjandusteosed töötavad läbi peami-selt XX sajandi, aga ka praegusest sõjast johtuvat ühiskondlikku julmust ja näita-vad humaansuse alalhoiu võimalusi kur-juse ja vägivalda olukorras. Nii on kirjan-duse juures määrav teraapia, vaimse abis-taja roll, mitte kunstiline väärtus – tähtis on kindlat aega ja olustikku lahkav lugu, mis avardab või suunab lugeja enesetaju, empaatiat ning maailmatunnetust, paneb (aja)taaka mõtestama, aktsepteerima ning eri kogemustest osa saamise kaudu seda vargsi õõnestamagi. „Et leida sidu-sust ühiskonnas ja kultuuriruumis, kus me elame, võime toetuda eelmiste põlv-kondade humaansetele kogemustele, loo-mingule ja tegudele” (lk 26).

Lühikesed esseelaadsed tekstid on struktuurilt üsna kirjud, sisaldades nii teoste ülevaateid ja konteksti seletust (mis on sel määral tarvilik üksnes vähikust luge-jale), paljudel juhtudel kirjaniku eluloolist tausta, kui see on teose seletuseks Paju sil-mis oluline, igasugu pikki tsitaate (valda-valt viideteta), osutusi Paju varasematele

asjasse puutuvatele tekstidele ning auto-riga kohtumise kirjeldusigi. Samuti on kir-jandusvaatlustesse põimitud väljavõtteid kirjavahetustest või vestlustest (paar teksti ongi intervjuud) ning Paju enda eluloo-liste haakumispunktide avamist, teostega kokkupuutel tekkinud üleüldisi mõtteid ja tundeid, aga ka psühhoanalüütilisi ekskursse või hoopis laiahaardelist aru-telu, miks kõnealune on möödapääsmatu mõistmaks, „mida tähendab olla inimene”, nagu seisab „Kirjanduskliiniku” teljeks olev küsimus juba kaanel. Kirjanikest aita-vad Pajul elulisi mustreid ja inimeseks ole-mist avada Kristiina Ehin, Elina Hirvonen, Nora Ikstena, Jaan Kaplinski, Katja Kettu, Jaan Kross, Eeva Park, Ilmar Taska, Elo Viiding jpt. Mõni varem ilmunud tekst vajanuks raamatu jaoks konteksti avar-dust, eriti kuna ajakirjandusväljaandeis arvustuste juurde kuuluvat (biblio)kirjet pole raamatusse kaasatud – ja samal ajal on varasematele terviktekstidele edasi-arendusi või mingeid muid lugusid külge poogitud leidlikult. Nii on raamat hoogne ja mitmekesine kooslus – aga eeskätt neile, kes lähenevad kirjandusele teraapilise potentsiaali lootusega.

B. M.